

НАЦІОНАЛЬНА ОСВІТНЯ СИСТЕМА ТУРЕЧЧИНИ

А. ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ТУРЕЦЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ СИСТЕМИ

Національна освітня система Турецької Республіки в загальних рисах визначається законодавством, зокрема законами, прийнятими під час проголошення республіки в 1923 році, коли після тривалої боротьби колишня Османська імперія почала торувати на світовій арені свій новий шлях під республіканськими прапорами. Потреба наново визначати державний та правлінський устрій, природно, привела до запитань: яким має бути наступне покоління; якою має бути освіта? З цією метою, створюючи нові та вносячи зміни в існуючі закони, увагу приділяли саме їхньому модерному, прогресивному, технологічному, світському, раціоналістському та європейському характеру.

Обговорення системи освіти було поставлено на порядок денний засідання Великих національних зборів Туреччини 3 березня 1924 р., в результаті чого концепцію освіти було переглянуто, прийнято закон “Тевхід-і тедрісат” (“Єдність освіти”) та прийнято рішення про об’єднання навчальних установ. 2 березня 1926 р., після ухвалення закону про організацію національної освіти, відбулося визначення нової системи програм початкової та середньої освіти, що відповідали б принципам світськості, завдяки чому в галузі освітніх послуг було прискорено модернізаційні процеси. Увагу приділяли не лише новостворюваним початковим, середнім школам та ліцеям, а й професійно-технічним закладам [Akyüz 1997].

Б. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ТА ЗАКОНОДАВЧІ АКТИ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ ОСВІТНЮ СИСТЕМУ¹

Нижченаведений історичний екскурс є важливою вихідною точкою для розуміння загальної структури сучасної турецької освітньої системи. Нинішню структуру системи, підвалини якої було закладено в той час, визначає законодавча стаття 1739 Конституції 1973 р. (1739 МЕВ). Стаття 2 цього закону визначає фундаментальну динаміку, тобто загальні цілі та принципи національної освітньої системи.

Основна мета турецької національної освіти:

1) виховувати усіх представників турецького народу громадянами, вірними реформам і принципам Ататюрка та кемалістського патріотизму, як це зазначено в конституції, що приймають, охороняють і розвивають національні турецькі, моральні, загальнолюдські, духовні та культурні цінності, люблять і завжди намагаються звеличити свою родину, батьківщину та народ, свідомі своїх обов’язків та відповідальності перед Турецькою Республікою як світською, демократичною та соціально-правовою державою, що спирається на принципи забезпечення прав людини та головні конституційні положення, а також діють відповідно до такого знання;

2) виховувати усіх представників турецького народу здоровими, конструктивними, креативними та продуктивними особистостями, врівноваженими тілесно, розумово, морально, душевно та чуттєво, що мають здатність вільно та науково мислити, мають широкий світогляд, сповнені поваги до прав людини, цінують особисту ініціативу й відповідальні перед суспільством;

3) підготувати усіх представників турецького народу до життя, розвиваючи їхні обдарування, зацікавлення та здібності, даючи їм необхідні для цього знання, навички, поведінкові моделі та можливість здобути спеціальність, що зробить їх щасливими та дозволить зробити внесок у загальносуспільне процвітання, і таким чином, з одного боку, покращуючи стан життя суспільства, з другого боку, підтримуючи та прискорюючи економічний, соціальний та культурний розвиток держави, перетворити турецький народ на конструктивне, креативне, високоцивілізоване суспільство.

Основні принципи турецької національної освіти

Всеохопність та рівність: навчальні заклади відкриті для всіх, незважаючи на мовні,

расові, статеві та конфесійні відмінності. В освіті жодна особа, родина, коло або верства не можуть користатись жодними привілеями.

Потреби особи й суспільства: послуги з національної освіти надаються відповідно до бажань та здібностей турецьких громадян та потреб турецького суспільства.

Спрямування: особи протягом навчання дістають освіту шляхом спрямування до відповідних програм або шкіл відповідно до їхніх зацікавлень, здібностей та обдарувань. При вимірюванні ступеня успішності вдаються до послуг керівництва та методів об'єктивного оцінювання.

Право на освіту: початкова освіта є правом кожного турецького громадянина. Правом освіти в післяпочаткових навчальних закладах громадяни можуть скористатися відповідно до їхніх зацікавлень, здібностей та обдарувань.

Рівність шансів та можливостей: в освіті усім – і жанкам, і чоловікам – забезпечена рівність шансів та можливостей. З метою забезпечення освітніх можливостей матеріально незабезпечених успішних учнів, аж до найвищих щаблів освітньої системи, надається допомога шляхом організації безкоштовних інтернатів, виділення стипендій і грантів та іншими шляхами. Вживають спеціальних заходів для виховання дітей, що потребують спеціалізованої освіти та догляду.

Тривалість: основним для громадян є можливість удосконалювати особисту та професійну освіту протягом усього життя. Органи освіти зобов'язані вживати необхідних заходів не лише щодо молодіжної освіти, а й щодо забезпечення постійного навчання представникам дорослого населення, що дозволить їм зберегти відповідність плинним умовам часу та вимогам їхніх професій.

Реформи та принципи Ататюрка та кемалістський патріотизм: у підготовці та застосуванні навчальних програм на усіх етапах та стадіях турецької системи освіти в ролі фундаменту обрано вірність реформам та принципам Ататюрка, а також засадам кемалістського патріотизму, що знайшло відображення у Конституції. Особлива увага приділяється збереженню та розвитку національної автентичності, моралі та культури в рамках вселенської культури. Велике значення надається всебічному, проте позбавленому будь-яких проявів екстремізму, навчанню на кожному щаблі освіти турецької мови – одного з основних чинників національної єдності та неподільності; докладаються зусилля до її збагачення як мови сучасної освіти та науки; з цією метою необхідні заходи здійснює Вища рада культури, мови та історії імені Ататюрка спільно з Міністерством національної освіти.

Навчання демократії: з метою досягнення сильного та стабільного, вільного та демократичного суспільного устрою в усіх навчальних процесах учням прищеплюють необхідні для кожного громадянина демократичну свідомість, знання, розуміння системи управління країною та відповідну поведінку, що виховує почуття відповідальності, повагу до духовних цінностей. Разом з тим ніяким чином не можна допускати жодних політичних або ідеологічних повчань, а також втручань у подібного роду минулі політичні події та непорядки, що суперечили б записаним у конституції країни принципам кемалістського патріотизму.

Світськість: світськість є панівною рисою турецької національної освіти. Вивчення релігійної культури та основних моральних принципів належить до обов'язкових дисциплін початкових шкіл, а також ліцеїв та навчальних закладів, що прирівняні до них.

Науковість: усякого роду та ступеня навчальні програми, освітні методи, навчальні засоби та обладнання постійно вдосконалюються відповідно до принципів науки і технологій, а також потреб навколишнього середовища та країни.

Підвищення продуктивності освіти та її постійний розвиток і оновлення відбуваються, спираючись на наукові дослідження та застосування їхніх результатів. Навчальні заклади, що відповідають за пошук інформації і забезпечують відповідний розвиток науки, дістають постійне фінансування та належну матеріальну й моральну підтримку.

Спланованість: розвиток національної освіти планується та здійснюється, беручи до уваги зв'язок освіти з робочою силою та працевлаштуванням відповідно до поставлених цілей економічного, соціального та культурного зростання у спосіб належного розвитку промислово-сільськогосподарських технологій, а також переваги, що надається професійно-технічній освіті.

Професійні щаблі та посади, повноваження й відповідальність на кожному щаблі

професій визначаються законодавством, структура та програми усякого роду закладів організованої та популярної професійної освіти визначаються відповідно до зазначених професійних шаблів.

Стандарти місця розташування, навчального персоналу, будівель, установ та прибудов навчальних закладів, а також їхнє обладнання та потужності визначаються заздалегідь, виходячи з цього, ці заклади формуються оптимальної величини та відповідно до максимально ефективного їхнього використання.

Змішана освіта: у школах навчання хлопчиків і дівчаток проводиться змішано. Проте відповідно до виду освіти, можливостей та необхідності деякі школи можуть бути відведені лише для навчання дівчат або хлопчиків.

Навчальні кампуси та співробітництво шкіл із родиною: в разі розташування на одному місці більш ніж одного закладу організованої та/або популярної освіти може бути створено навчальний кампус, і задля забезпечення спільних потреб цих навчальних закладів може бути створене керівництво цим кампусом, що здійснює нагляд за спільними відкритими територіями, їдальнями, залами тощо. Отримані таким чином прибутки використовуються на покриття спільних витрат кампусу. Заснування навчальних кампусів, їхнє управління, використання прибутків та перевірка діяльності здійснюються відповідно до директив, які готують спільно Міністерство фінансів із Міністерством національної освіти.

Повсюдна освіта: здійснення мети національної освіти повинно відбуватися не лише обмежено офіційними та приватними навчальними закладами, а й вдома, на вулиці, на робочих місцях, скрізь та при кожній можливості. Діяльність кожного державного, приватного та волонтерського навчального закладу підлягає перевірці Міністерства національної освіти на предмет відповідності його цілям.

В. ОСНОВНА СТРУКТУРА

Навчально-освітня система згідно з відповідними статтями закону складається з двох основних підрозділів – “організована освіта” та “популярна освіта”. Організована освіта надається сплановано певним віковим групам населення в межах розроблених відповідно до певної мети програм, у певному місці (школах та навчальних закладах) та складається з дошкільної, початкової шкільної, середньої та вищої освіти.

Схематична будова турецької національної освітньої системи (Міністерство національної освіти, 2008):

						Аспірантура	Популярна освіта
	Аспірантура					3	
	3					2	
	2		Інтерна-тура			1	
	1	Аспірантура	4				
		3	3				Популярна освіта
	Диплом магі-стратури	2	2			Диплом магістратури	
	2	1	1			2	
	1	Ліцензійний диплом (бакалавра)				1	
	Ліцензійний диплом (бакалавра)	5	5				

	4	4	4			Ліцензійний диплом (бакалавр)	Популярна освіта
	3	3	3			4	
	2	2	2	Дворічний диплом	Дворічний диплом	3	
	1	1	1	2	2	2	Навчання підмайстра Популярна освіта
	Підготовчий рік (за бажанням)			1	1	1	Навчання підмайстра Популярна освіта
	Факультети	стоматологія	лікувальний	Дворічна програма	Заочне навчання	Навчання підмайстра	
19 років	Вища освіта					Навчання підмайстра	Популярна освіта
		4				Навчання підмайстра	
	4	3					
	3	2					
	2	1					
	1	Підготовчий рік					
15 років	Загальна та професійно-технічна середня освіта (4 роки)						
	8						
	7						
	6						
	5						
	4						
	3						
	2						
	1						
6 років	Початкова шкільна освіта (8 років)						
Вік 3 роки	Дошкільна освіта						

Дошкільна освіта

Дошкільна освіта в Основному законі про національну освіту (1973) № 1739 визнана шаблем організованої освіти й визначена як “навчання дітей, що не досягли обов’язкового початкового шкільного віку”.

Відповідно до цього дошкільна освіта не є обов’язковою й охоплює дітей у віці 36–72 місяців. Дошкільні навчальні заклади, попри те що можуть бути створені як незалежні дитсадки, можуть бути відкриті як практичні класи при жіночих професійних ліцеях, а також як початкові класи інших навчальних закладів. Загальною метою подібних закладів є розвиток у дітей навичок обслуговування самих себе та підготовка до початкової школи. Крім того, ставиться за мету наближення дітей із регіонів з несприятливими умовами до спільної культури, а також навчання грамотного турецького мовлення. У цей тип навчальних закладів дітей віддають за бажанням. Розвиток технологій і урбанізація, що спричинили швидке зростання кількості працюючих матерів та прискорення передачі інформації, принесли з собою і зростання актуальності та важливості дошкільної освіти. За даними Міністерства освіти, в останні роки спостережено зростання отримання дошкільної освіти більш ніж на 100% [МЕВ 2009в].

Початкова освіта

Початкова освіта, що охоплює навчання й виховання дітей вікової групи 6–14 років, є обов'язковою й безкоштовною для усіх хлопчиків і дівчаток цього віку. Диплом, що видається учням після восьми років навчання, є дипломом про початкову освіту. Попри те що до 2000 року спостерігався серйозний застій щодо відсотка охопленого початковою освітою населення, за даними останніх років, цей відсоток складає близько 96%.

Середня освіта

Вищим шаблоном освіти для учнів, що завершили курс початкової освіти, є середня освіта, яка передбачає щонайменше чотирирічний курс навчання у загальних ліцеях та професійно-технічних училищах для дітей віком 14–18 років. Цей рівень не є обов'язковим, проте в останні роки разом зі зростанням загального культурного рівня й рівня освіченості в середньо-навчальних закладах продовжує отримувати освіту практично кожен учень. Аби привести освітні стандарти у відповідність до світових, часто лунають заклики щодо необхідності зробити і цей рівень освіти обов'язковим.

Важливість середньої освіти підкреслюється тим, що на цій рівні учні роблять свої перші кроки до здобуття професії. Однак набір учнів у середньоосвітні заклади здійснюється не з урахуванням орієнтованих на перспективу потреб у кадрах, а виходячи з педагогічного навантаження шкіл [OGES 2009], внаслідок чого освіта на цій шаблі є спеціалізованою по галузях. Заклади середньої освіти можна поділити на 2 групи – загальносередні освітні заклади та професійно-технічні середньоосвітні заклади.

Види загальної середньої освіти:

- загальні ліцеї,
- анатолійські ліцеї (заочна освіта),
- природничі ліцеї,
- анатолійські педагогічні ліцеї,
- анатолійські образотворчі ліцеї (заочна освіта),
- соціально-гуманітарні ліцеї,
- спортивні ліцеї.

Кожен учень, що завершив початкову освіту, має право вільного вступу лише до загальних ліцеїв. Вступ до решти середньоосвітніх закладів здійснюється за іспитом. Вступ до анатолійських образотворчих та спортивних ліцеїв здійснюється за спеціальними іспитами на обдарування.

Професійно-технічна середня освіта

Професійно-технічні середньоосвітні заклади виховують робочу силу та технічний персонал середнього рівня для професій, в котрих індустрія та сектор послуг Туреччини відчувають потребу, а також готують майбутніх студентів вищих навчальних закладів.

Види закладів професійної та технічної освіти:

- чоловічі училища технічної освіти,
- жіночі училища технічної освіти,
- училища торгівлі та туризму,
- училища релігійної освіти,
- заклади спеціалізованої освіти,
- професійні училища охорони здоров'я,
- професійні сільськогосподарські училища,
- професійні юридичні училища,
- професійні училища з реєстрації земельних угод,
- анатолійські метеорологічні професійні училища.

Серед зазначених закладів середньоосвітні технічні училища, що спочатку відповідно до навчальних програм готували винятково юнаків або дівчат, з огляду на умови життя, що змінюються, та реформи отримали статус змішаних навчальних закладів. Деякі розташовані в гірських або малонаселених регіонах училища країни були змушені змінити програми. Проблема, яка полягала в тому, що певні напрямки спеціальностей було неможливо відкрити з огляду на недостатню кількість учнів та економію коштів на утримання персоналу, була вирішена завдяки створенню багатопрофільних ліцеїв.

Спеціалізована освіта

Завдяки програмі спеціалізованої освіти створюється можливість навчання дітей з вадами різного роду й ступеня. Завдяки спеціалізованій освіті діти з вадами так само дістають можливість здобути спеціальність. З цією метою в Туреччині надається освіта таким восьми групам дітей з вадами:

- з порушеннями зору,
- з порушеннями слуху,
- з порушеннями опорно-рухового апарату,
- з порушеннями функцій мозку,
- з порушеннями соціальної адекватності,
- з порушеннями мови й мовлення,
- надзвичайно обдарованим,
- дітям, що тривалий час хворіють та перебували в лікарні.

Приватна освіта

Як і в усіх інших сферах життя, в системі національної освіти Туреччини так само було дозволене приватне підприємництво у сфері навчання. Приватні освітні заклади надають послуги практично у кожній освітній галузі, проте контроль над ними й перевірка здійснюються Міністерством національної освіти. Порядок відкриття та правила діяльності приватних освітніх закладів визначено Законом про приватні освітні заклади № 625. Заклади такого типу діють від 1869 року. Іноземці та національні меншини відкривають свої приватні навчальні заклади та надають освітні послуги в рамках того ж закону.

Вища освіта

Навчальні заклади вищої освіти надають щонайменше дворічну освіту випускникам середньоосвітніх навчальних закладів. Окрему стадію освіти становить той період, коли учнів, що на завершальному етапі середньої освіти склали двоступеневий іспит, розподіляють в університети відповідно до обраних ними преференцій. Освітньо-навчальні послуги на цій стадії контролюються Вищою навчальною радою країни (ЙОК), що згідно з конституцією складається з 21 члена: по 7 кандидатів, висунутих міжуніверситетською радою, президентом і урядом. Їхнє офіційне призначення здійснює президент терміном на 4 роки.

Щоб отримати право навчатись у вищих навчальних закладах, слід набрати достатньо балів на іспиті оцінювання успішності, що його по всій країні в один день проводить Центр відбору та розподілу по університетах студентів (ÖSYM). Цей іспит надає студентові лише право обрати будь-яку галузь науки. Студенти, що набрали на ньому достатню кількість балів, можуть віддати перевагу будь-якій обраній галузі. Проте тут не слід забувати, що університети щороку приймають студентів відповідно до певних квот за визначеними ними самими проміжками між певною кількістю балів. Тому ÖSYM розподіляє по університетах відповідно до наданих переваг лише студентів, що набрали найвищі бали, решта ж із такої можливості обрання скористатись не можуть. Однак, незважаючи на зазначені заходи, всі університети не можуть повністю задовольнити реальних потреб Туреччини у високоосвіченому персоналі [YÖK 2007].

Популярна освіта

Популярною освітою мають нагоду скористатись особи, що зовсім не навчались у системі організованої освіти, що перебувають на будь-якому щаблі організованої освіти або кинули її на будь-якому щаблі. Серед головних цілей такої освіти – навчити грамотності та дати базові знання дорослому населенню, розвинути та покращити знання та навички, які учні дістали, навчаючись на останньому щаблі організованої освіти, а також дати можливість забезпечити себе працею. Освіта, що надається з цією метою, здійснюється на курсах центрів народної освіти, навчальних центрів підмайстрів та курсах здобуття спеціальності при деяких середньоосвітніх закладах.

Заочна/дистанційна освіта

Поширення навчання в усіх сферах життя є важливим показником оцінки діяльності Міністерства національної освіти Туреччини. Аби дати можливість навчання турецьким громадянам, що у свій час не змогли з різних причин отримати організовану освіту або вчасно її не отримали, існує розвинута система дистанційного / заочного навчання. Це

система, що дозволяє навчатися тим, хто з огляду на низький рівень життя або з інших причин змушений працювати, бажає працювати і в той же час навчатися, або тим, хто у свій час не перейшов на вищий щабель організованої освіти. Заочна / дистанційна освіта, що обґрунтовує свої послуги потребою “рівності шансів в освіті”, втілює у життя принцип “вчитись ніколи не пізно”.

Г. СТАТИСТИКА СУЧАСНОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Наскільки б освітні процеси не торкались усіх сфер життя та прошарків суспільства, немає потреби зайвий раз нагадувати про те, наскільки важлива освіта, що адресована насамперед молодому поколінню, яке в Туреччині становить дуже вагому частку населення (28% від загальної кількості 73 мільйони осіб – у віці від 0 до 14 років.). Те, що такий великий відсоток населення користується послугами організованої освіти, є причиною відповідно високих витрат у зазначеній сфері. Якщо ж узяти до уваги розвиток технологій, загальне зростання чисельності населення, а також підвищення стандартів як педагогічних наук, так і соціального рівня, виходить, що Міністерство національної освіти має отримати іще більший відсоток від національного доходу країни.

(червоне: відсоток до ВВП)

(чорне: відсоток до консолідованого бюджету)

Таблиця 2. Відсоток бюджетних асигнувань Міністерству національної освіти щодо ВВП та консолідованого бюджету по роках [МЄВ 2007].

Розпочата останніми роками мобілізація зусиль в галузі освіти дозволила виробити політику, спрямовану на розповсюдження освіти на всі прошарки суспільства, підвищення якості навчального процесу та покращення умов перебування у навчальних закладах. Усвідомлення суспільством необхідності дошкільної освіти зумовило подовження у 1998 р. терміну загальнообов’язкової початкової освіти з 5 до 8 років, а у 2006 р. – середньої освіти з 3 до 4 років, що, природно, призвело до збільшення навантаження на бюджет. Бюджет Міністерства національної освіти стосовно консолідованого бюджету у 2003 р. становив 6.91%, тоді як у 2007 р. він зріс до 10,40%. Відсоток Міністерства національної освіти в НВП відповідно змінився з 2,85% на 3,40% (таблиця 2). Зростання бюджетних асигнувань в освіту привело до розробки насамперед програм початкової та середньої освіти, укріплення та ремонту споруд, діяльності по приведенню навчального процесу у відповідність до стандартів ЄС у рамках реформ Туреччини у процесі входження в членство в ЄС, використання комп’ютерних технологій у навчальних закладах і насамперед у лабораторіях, розробки низки консультативних послуг, враховуючи професійну спеціалізацію, потреби суспільства та обдарованість учнів. Щоб унаочнити уявлення про те, де саме і яким чином зазначені бюджетні асигнування сприяли розвиткові освіти, погляньмо на таблицю 3, яка є важливим показником співвіднесення освітньої діяльності, відкриття закладів освіти та зростання кількості учнів та освітнього персоналу.

Таблиця 3. Кількість навчальних закладів, учнів та викладачів за рівнями освітніх закладів (МЄВ, 2006–2007)

Навчальний шабель	Заклад/ Установа	Кількість учнів / студентів			Кількість викладачів
		Усього	Хлопців	Дівчат	
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	⁽¹⁾ 3.222	640.849	334.252	306.597	10.016
Дошкільна (державна)	1.267	580.336	302.224	278.112	⁽²⁾ 4.580
Дошкільна (приватна)	1.955	60.513	32.028	28.485	5.436
ПОЧАТКОВА ОСВІТА	34.656	10.846.930	5.684.609	5.162.321	402.829
Початкова (державна)	33.898	10.346.509	5.408.525	4.937.984	381.354
Початкова (приватна)	757	213.071	116.099	96.972	21.475
Дистанційна початкова	1	287.350	159.985	127.365	-
СЕРЕДНЯ ОСВІТА	7.934	3.386.717	1.917.189	1.469.528	187.665
Середня (державна)	7.216	2.946.363	1.663.955	1.282.408	174.748

Середня (приватна)	717	86.458	47.180	39.278	12.917
Ліцей заочної освіти	1	353.896	206.054	147.842	-
Загальна середня освіта, усього	3.690	2.142.218	1.156.418	985.800	103.389
Загальна середня освіта (державна)	2.993	1.775.244	942.561	832.683	90.716
Загальна середня освіта (приватна)	696	85.547	46.509	39.038	12.673
Ліцей заочної освіти	1	281.427	167.348	114.079	-
Професійно-технічна освіта, усього	4.244	1.244.499	760.771	483.728	84.276
Професійно-технічні училища (державні)	4.223	1.171.119	721.394	449.725	84.032
Професійно-технічні училища (приватні)	21	911	671	240	244
Ліцей заочної освіти	-	72.469	38.706	33.763	-
ПОПУЛЯРНА ОСВІТА ⁽³⁾	10.576	4.508.564	2.545.004	1.963.560	79.370
ДЕРЖАВНА	1.833	2.141.389	1.043.308	1.098.081	10.190
ПРИВАТНА	8.743	2.367.175	1.501.696	865.479	69.180
ВИЩА ОСВІТА ⁽⁴⁾	93	2 155 170	1 231 445	923 725	82 250
УСЬОГО ЗАГАЛЬНА	56 481	21 538 230	11 712 499	9 825 731	762 130
<p>(1) у дошкільну освіту до кількості садків не включено 16792 державних та 661 приватний дитсадок.</p> <p>(2) 14 759 осіб – вихователів дошкільної освіти показано в кількості вчителів установ, у яких вони працюють. У загальну кількість не включено.</p> <p>(3) Кількість учнів установ популярної освіти дана на кінець 2005/2006 навчального року.</p> <p>(4) Дані по закладах вищої освіти подані за 2005/2006 навчальний рік. Сюди включено студентів заочної освіти.</p>					

Д. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА

Загальна оцінка системи турецької національної освіти та освітньо-виховної діяльності свідчить, що в Туреччині відмовились від колишньої замкненої на вчителів й заснованої на зубрінні навчально-виховної системи. Освіта ХХІ століття зажадала мати новий тип вчителя, який не передає механічно традиційні навички, а виводить на перший план мислення на вищому рівні та здатність до синтезу інформації [Erkan 1994]. Тому показовим є те, що з кожним новим роком освіта стає все більш орієнтованою на учня, вона не просто передає йому професійні знання, а спонукає до пошуку такої інформації, не навчає спеціальності, а спрямовує відповідно до його здібностей, дає обізнаність у різних галузях та надає консультаційні послуги, не обмежуючи навчальний процес проведеними в аудиторіях годинами, а виробляючи панівний погляд на освіту в сімейному колі та колі ровесників, на роботі та усіх ділянках соціального життя.

Відносини між учнем та вчителем у навчальному закладі теж зазнали змін: викладачі спрямовані на те, щоб надихати учнів, не залишати їх у разі неуспіху, а надавати підтримку, виправляти можливі помилки, давати поради, та проводячи позакласну роботу, разом з рідними дитини спонукати її до продовження навчання.

У плані навчального потенціалу учнів так само відбувається відхід від моделі одностипного учня і натомість на всі щаблі освіти поширюється теорія полівимірного розуму, оцінку та необхідність котрої ще остаточно не з'ясовано [Gür 2006].

Методика проведення занять у класі, звичайно, істотно різниться від учителя до вчителя, однак впадає у вічі панівний погляд віддавати перевагу збагаченню навчальних підходів, якомога більше та ефективніше використовувати на уроці технічні засоби, не просто передавати інформацію, а спонукати до пізнання, створюючи середовище, яке зробить можливим пізнання шляхом спостереження та переживання, тобто відбувається

зміна наслідувального підходу на прогресуючий та реорганізуючий.

Часта перевірка знань учнів проміжними іспитами, постійне відстеження особисто-го успіху учнів завдяки консультаціям дає дітям альтернативний успіх, а їхнім батькам – більше упевненості в собі. Часті зустрічі вчителя з родиною учня дозволяють спостерігати за дитиною не лише у школі, а й поза нею, створювати позитивне оточення. В останній період початкової освіти проводяться екскурсії на виробництво з метою показати учням робочий процес, що дозволяє здійснювати професійну орієнтацію і створює для дитини зв'язок між навчанням і життям.

Якщо поглянути на загальний стан середньої освіти, то слід сказати, що підвищення у 2006 р. терміну середньої освіти відповідно до стандартів ЄС із 3 до 4 років створило можливість переходу з одних на інші ланки середньої освіти, тобто лінійного переходу з одного виду навчального закладу в інший у кінці 9 класу, і зміни профілювання в кінці 10 класу.

Відповідно до успішності, яку учні показали на централізованому іспиті, готуючись по розроблених для кожної галузі науки окремо питальниках, вони дістають право вступати до вищих навчальних закладів. Хоча різні університети користуються відмінними типовими навчальними програмами, Туреччина у 2001 році вступила до Болонського процесу і, отже, деякі університети працюють за болонською системою. 14 з 93 університетів дають освіту іноземною мовою, в усіх університетах обов'язково діє європейська система переведення балів (кредитно-модульна система). Крім того, у зв'язку з реформами щодо вступу в ЄС 79 університетів мають сертифікат Еразмського університету.

Рівність можливостей та розповсюдженість освіти

Туреччина – країна молоді, а навчально-освітні послуги іще не достатньо широко охоплюють усі прошарки суспільства, відтак це породжує проблему серйозної нерівності можливостей. Важливим кроком до подолання такої нерівності є проведена останніми роками низка заходів щодо розповсюдження дошкільної освіти [Gür, Çelik 2009].

Іще одним способом вирішення зазначеної проблеми є “переїзна освіта”. Учні початкового шкільного віку сільських місцевостей, що не змогли повністю скористатися послугами освіти через проблеми, пов'язані із браком шкіл, викладачів, відмінними соціальними та географічними умовами, недостатньою густонаселеністю місцевостей, можуть дістати навчально-освітні послуги в навчальних закладах густонаселених регіонів. Витрати таких учнів на проїзд та обід покриває держава. Протягом 2006/2007 навчального року переїзною освітою скористалося 694 329 учнів. Іще один спосіб розв'язання подібних проблем – школи-інтернати, завдяки котрим послугами навчання й проживання користаються учні в малонаселених районах, районах, де недостатня кількість шкіл або з іншими несприятливими умовами.

З метою забезпечення рівності можливостей в отриманні освіти держава від 2003 року почала безкоштовну видачу підручників на всіх щаблях в усіх початкових навчальних закладах, тоді як раніше ці підручники були платними.

Разом з тим, беручи до уваги спрямування національної турецької освіти на прогрес, демократичність, світськість та оновлення, а також усі заходи Міністерства національної освіти на шляху реформування освіти й приведення її у відповідність до стандартів ЄС, не можна говорити про те, що бажаного рівня уже досягнуто. Серед позитиву слід відзначити підтримку суспільством відкриття шкіл та відповідних наукових досліджень.

З кожним днем зростає усвідомлення соціальної відповідальності перед суспільством та державою за матеріальну допомогу у шкільному будівництві, відкритті приватних навчальних закладів та щодо навчання підростаючого покоління у кращих умовах приватних підприємців та бізнесменів. Незважаючи на платні послуги в цих навчальних закладах, якість навчально-виховного процесу, застосовувані технології, зв'язок викладачів з учнями та їхніми батьками перебувають на такому високому рівні, якому державні навчальні установи могли б позаздрити. Система турецької національної освіти на сьогодні утримує динаміку цього досвіду приватизації навчальних закладів, відкриваючи приватні ліцеї за кордоном і забезпечуючи взаємний педагогічний обмін досвідом із закордонними установами. Під впливом глобалізації потреба в університетській освіті зростає, що робить останніми роками недостатнім обсяг відповідних навчальних послуг

у країні, отож батьки віддають дітей набиратися іноземного досвіду, навчаючись за кордоном. З метою задоволення зазначеної потреби численні університети країни вдаються до двосторонніх міжуніверситетських угод про патнерство насамперед з університетами Європи, України, Росії й Азії, а час від часу створюють можливості для обміну студентами та отримання дійсних в обох країнах дипломів.

Таблиця 4. Рівень освіти та кількість учнів, що на 2009 рік здобувають освіту за кордоном на державному або приватному рівні [МЄВ 2009а].

	Навчання мови	Бакалаврат	Магістра-тура	Аспіран-тура	Стажування	Усього
Державний	367	5	329	183	6	890
Приватний	–	18.103	3.843	1.600	–	23.546
УСЬОГО	367	18.108	4.172	1.783	6	24.436

Увагу привертає активність молодого покоління в цьому напрямку, особливо починаючи з 1994 року. З розпадом СРСР наша молодь прописалася в університетах Росії, України, азійських республік колишнього СРСР, аби здобути відмінну від вітчизняної освіту. Завдяки такій молоді між нашими країнами стало можливим підписання серйозних бізнес-угод, Туреччина змогла наростити з цими країнами кращий діловий потенціал, здійснити більш рішучі та вигідні торговельно-економічні проекти.

Разом із глобалізацією суспільні зміни набули неминучого характеру. Щоб йти в ногу з цими змінами, навчальні заклади змушені діяти активно. Це робить освіту інституцією, що забезпечує суспільні зміни та полегшує адаптацію до реформ [Ünal 2007]. Нині глобалізація зумовила потребу у відкритості до змін практично в кожній сфері життя. Для національного міністерства освіти це означало оновлення та якомога більш точні рішення: так, зростання з кожним роком кількості турецьких навчальних закладів за кордоном, кількості турецьких випускників зарубіжних ВНЗ, а також закордонних студентів, що приїждять навчатися в університетах Туреччини, вказує на те, що оновлення та покращення національної освіти можливі лише завдяки глобалізуючим реформам. Усвідомлення цього в національній турецькій навчально-виховній системі дало можливість прогресу та розвитку, що живиться з національних джерел і разом з тим не цурається чужого, а замість того щоб очікувати усього від держави, поступово стає громадянським, користуючись всебічною підтримкою народу.

¹Принципи, визначення та пояснення в цьому розділі узяті з офіційних органів видання Міністерства освіти Туреччини. – *Прим. автора.*

ЛІТЕРАТУРА

- 1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. (1973). <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>
- Akyüz, Yahya. (2001). *Başlangıçtan 2001'e Türk Eğitim Tarihi*, 8. Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul.
- EĞİTEK. (2009). *Ortaöğretim Kurumlarına Geçiş Sistemi*. <http://oges.meb.gov.tr/>
- Erkan, H. (1994). *Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişimi*. Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Gür, Bekir. (2006). Çoklu Zekâ Kuramının Pedagojik Sorunları. *Yarın*, 4 (46), 22–23.
- Gür, Bekir; Çelik, Zafer. (2009). *Türkiye'de Millî Eğitim Sistemi Raporu (Ekim-2009)*. MEB, (2007). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün eğitim 2006–2007*. Ankara: MEB.
- MEB, (2008). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün eğitim 2007–2008*. Ankara: MEB.
- MEB, (2009a). *Millî Eğitim İstatistikleri: Örgün eğitim 2008–2009*. Ankara: MEB.
- MEB, (2009b). *Okul Öncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/25486_.html
- OGES, (2009). *Ortaöğretim Seviye Belirleme Sınavı Genelgesi*. http://oges.meb.gov.tr/document/SBS_TERCIH_GENELGESI.PDF
- Ünal, Semra. (2007). *Eğitim Bililerine Giriş*. Nobel Yayınları, Ankara.
- YÖK, (2007). *Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi*. Ankara: T. C. Yükseköğretim Kurulu.